HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו שנאמר [1]הבה נבנה לנו עיר ובדרך חטאים לא עמד שלא בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר [2]ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד ובמושב לציים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים מפני שלצנים היו שנאמר [3]ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו [4]אשרי איש ירא [את] ה' אשרי איש ולא אשרי אשה א"ר עמרם אמר רב אשרי מי שעושה [5]כשהוא איש ר' יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש במצותיו חפץ מאד אר"א במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו [6]דתנן הוא היה אומר [7]אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס כי אם בתורת ה' חפצו [8]א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר [9]כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה [10]ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרים איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר [11]גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה [12]רבא רמי כתיב [13]על גפי וכתיב [14]על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא כתיב [15]בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב [16]שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה שתה מבורך ולבסוף ונוזלים מתוך בארך [17]אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב [18]הון מהבל ימעט וקובץ על יד יראה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד יראה אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי [19]אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה מאי דכתיב [20]לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך [21]כי אתא רב דימי אמר משל לאדם שצד צפרין אם משבר כנפיה של ראשונה כולם מתקיימות בידו ואם לאו אין מתקיימות בידו [22]והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי ר' ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזול קמיה [23]דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא

אשרי איש ולא אשרי אשה. אבל לעיל גבי מצרי החיים לא דייק הכי החיים משמע למעוטי אשה והחיים משמע למעוטי מית מחי: **על** מנת לקבל **פרס.** פי' בתוהא אם לא תצא שמלתו כמו שעושין עובדי כוכבים אבל אם אינו תוהא דמי להא דתמרינן בפ"ק דצ"ב (דף י:) ובפ"ק דפסחים (דף ח.) ובר"ה (דף ד.) דתניא סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה לדיר גמור מ):

אמר רבא אמר רב סחורה. משמע שרב סחורה רבו מובהק היה שהרי בכמה מקומות מצינו שאמר הרבה דברים משמו והא דאמר סוף סוף הלו מליאות (ב"מ דף נג.) לפילו לא היה יודע עיניו הלא במשנה אחת ומפרש רבא כגון רב סחורה דאמר לי זוטמא ליפטרון תמס אית לגרסי רבה ואית דגרסי רבא וס"פ לפילו לא קבלתי ממנו הלא דבר זה שמין בו כ"כ דבר חידוש הני מייב לקרוע עליו ט:

אנא עבידתה. בגל"ת פירוש עשיתים ומה שלא אמר קיימתים שמין לשון קיום שייך הלא בדבר מצוה כי היכי דסוף כמה מדליקין (שבת דף לה.) גבי עשרתם עירבתם הדליקו את הנר וקא אמר לעיל דצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מייב וקאמר הלא לא שמענא וקיימתים מסברא ויש גורסים עבדיתה בר"ת וה"ה דמ"ב עשה לסתור ולהתפלל שעבר על דברי חכמים:

ישלם

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי הפלגה שרשעים היו ובדרך חטאים לא עמד שלא בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר [2]ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד ובמושב לציים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים מפני שלצנים היו שנאמר [3]ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו [4]אשרי איש ירא [את] ה' אשרי איש ולא אשרי אשה א"ר עמרם אמר רב אשרי מי שעושה [5]כשהוא איש ר' יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש במצותיו חפץ מאד אר"א במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו [6]דתנן הוא היה אומר [7]אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס כי אם בתורת ה' חפצו [8]א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר [9]כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה [10]ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרים איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר [11]גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה [12]רבא רמי כתיב [13]על גפי וכתיב [14]על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא כתיב [15]בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב [16]שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה שתה מבורך ולבסוף ונוזלים מתוך בארך [17]אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב [18]הון מהבל ימעט וקובץ על יד יראה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד יראה אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי [19]אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה מאי דכתיב [20]לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך [21]כי אתא רב דימי אמר משל לאדם שצד צפרין אם משבר כנפיה של ראשונה כולם מתקיימות בידו ואם לאו אין מתקיימות בידו [22]והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי ר' ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזול קמיה [23]דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא

אחרהם אחינו. בימי דור הפלגה היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדמנית בסדר עולם פ"ל יוסי נביא גדול היה עבר אקרעא בגבו פלג וע"ש בתפילת ימיו כו' ופלג רלה לת אברהם כמה שניס דהא לקל"ף דפלג נולד אברהם וחיה פלג אחר כך כמה שניס: **נמושב אנשי פלשתים.** כשגר בימיהם דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים [בראשית כא]: **כשהוא איש.** כשהוא בחור בכחו כלומר ממהר להכיר בוראו קודם יתי הזקנה: **לחיים.** גבור: **ולא בשכר מצותיו.** שעובד את יוצרו מתאבה שמו ומתאבה מצות פיו ולא לשם קיבול שכר: **על מנת שלא לקבל פרס.** יהי לבך עמו לומר לפילו אין סופי לקבל שכר תוהא אני את בוראי ואפך במצותיו: **ממקום שלבו חפץ.** לא יסנה לו רבו שלא מסכת שהוא מבקש היימנו שלא יסנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תלותו: **חפלו.** בתותו שלמד חפץ מדלא כתיב חפץ: **פסקי סידרא.** פרשיות של מקרא: **סליק סיפרא.** סיימו את אחד מן הספרים: **סיליס.** ספר תהלים: **עושה לו חפליו.** הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפלו: **נקרא על שמו.** של [תותו] תלמיד שטרח בה כלכתיב ובתורתו דמשמע של כל אחד: **ילמד אדם.** מרבו עד שיהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו: **והדר יהגה.** יעיין בתלמודו לדעות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל וכרב לא ימות לו כל שעה ועוד לאחר שיהא רגיל בו יהא מתייגע בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה וה"ל למירגן בהדוחה (ברכות דף סג:) הסכת הם ותמ"כ כתם ומיימינן להא דרבא התם: **דלא ידע מאי קאמר.** שאין רבו יודע לפרש לו כלום: **גרסה.** לשון גרס וכרמל (ויקרא ג) שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המתלקין חיטה לשיים או לאוכל [לעוך] מאכל: **גרסה נפשי לאחבה.** מרוב תאותי לתורה הייתי עובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה: **רמיא על גפי.** בתורה משמע. שלמה בעירובין בקרא תלמידים העוסקין בה. על גפי משמע כעל כנפים מוסב שאינו קבוע: **ובסיא.** קרא אחריני על כסא מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא מגדל ממך [בראשית מא]. ל"א בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים כמו אם בגפו יצא: **בראש מרומים.** מסתלק במחבואות: **ולבסוף עלי דרך.** מורה הוראה לעין כל: **בארך.** מים מכונסין ומופן בליס: **באחך.** מים חיים ואין פוסקין: **מבורך.** [ל] דגריס הכא [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח: **על יד.** מעט]: **יחרוך.** טוטריקון יחיה ויאריך: **צייד הרמאי.** שמרמה תנשים להרבות כמה אני מכה להעמיד גירסתו הרבה והוא משכח ומקלר ימיו דכתיב (דברים ג) כי הוא חייך ואורך ימיך: **ורב ששת אמר צייד הרמאי הוא יחרוך.** בלשון יש לו עופות לאחרוך ולאכול. כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד שגגור בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו מתקייס וקרא דתמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שניתו למייס: **דנפיס.** שלא תגרס: **שמו.** נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר: **נטוע.** מעיקרו ולא זז משם לעולם. כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד [אח] עצמו ליגע ולעמול מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד: **סברא.** לעמוד מריפות ומידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד:

ז) [ברכות ל:], ה) [ברכות סג:], ו) [סנהדרין לח. ע"ש], ז) [עירובין נד:], ח) סט, עו) [ל"ל מעיל, ג) [ל"ל לי], ט) [סנהדרין לב:], י) [סנהדרין לח. ע"ש], יא) [מכות כא:], יב) [מכות כא], יג) [ועי' תוס' פסחים ח: ד"ה שחבה תוס' ר"ה ד. ד"ה בשביל], יד) [וע"ע תוס' יומא קו. ד"ה רבא ותוס' סנהדרין מט: ד"ה אמר],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמָיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: בראשית יא ד
2. וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד:
בראשית יג יג
3. וַיְהִי כְּטוֹב לֵבָם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֶק לָנוּ וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית הָאֲסוּרִים וַיְצַחֶק לִפְנֵיהֶם וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ בֵּין הָעַמּוּדִים:
שופטים טז כה
4. הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת יְיָ בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד:
תהלים קיב א
5. כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה:
תהלים א ב
6. גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל עֵת:
תהלים קיט כ
7. שָׁלְחָה נָעֳרָתֶיהָ תִּקְרָא עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת:
משלי ט ג
8. וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת:
משלי ט יד
9. בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים עָלֵי דָּרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נָצָבְתִּי:
משלי ח ב
10. שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ:
משלי ה טו
11. הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה:
משלי יג יא
12. לֹא יַחֲרֹךְ רַמִּיָּה צֵידוֹ וְהוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ:
משלי יב כז
13. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:
תהלים א ג

מוסף רש"י

על מנת לקבל פרס. לשון עכך, כמו בעכך ומתרגמינן בפוסקים כו' שלא תאמר תקיים מצות כדי שיפקיד לי כל נרכי, שלא עבוד מלהבה (אבות פ"א מ"ג). **ובתורתו יהגה.** בתחילה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו (קדושין לב:). **ואחר כך יהגה.** יעיין (ברכות סג:). **אנא עבידתה.** נקנין על יד ומזמני עליה עד שהתוקמי בה ותמ"כ מזמני ומעמתי תמרת (שם). **לא יחרוך.** טוטריקון דרש ליס, לא יחיה ולא יתרך (עירובין נד:). **צייד הרמאי.** שמרמה בגירסת ומיט ממזר עליה (שם). **ורב ששת אמר.** אין זה נעקר מכאן אלא שהוא מוסיף עליו שהוא הרבה מכון אמרו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. **נטוע.** מעיקרו ולא זז משם לעולם. כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד [את] עצמו ליגע ולעמול מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד: **סברא.** לעמוד מריפות ומידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד:

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ז]:

פה ב מיי' פ"י מהלכות תשובה הלכה ו [ד]:

גליון הש"ס

גמ' בתחלה על גפי. עיין סנהדרין סוף לח ע"ש תוס' ד"ה בתחלה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מצוות הגורס כרכה יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומסכת:

רבינו חננאל

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי הפלגה שרשעים היו ובדרך חטאים אלו אנשי סדום במושב פלשתים כי הוא מושב לצים. אשרי האיש ירא את ה' אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש כלומר בתוקפו ומתגבר ומשבר את יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו מיכן שנו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס וכו'. כי אם בתורת ה' חפצו אין אדם קורא אלא מה שלבו חפץ: כל העוסק בתורה הקב"ה עושה חפצו שנאמר בתורת ה' חפצו. אמר רבא בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו [ולבסוף נקראת על שמו שנאמר] ובתורתו יהגה: לעולם ילמד אדם והדר יהגה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא ליגרוס איניש אע"ג דשוכח שנאמר גרסה נפשי לתאבה. שתה מים מבורך בתחלה מבור ואחרי כן נוזלים מבאר שנובעת מים חיים. הון מהבל ימעט אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות: ואם קובץ על יד על יד ירבה. והיינו דכתיב לא יחריך רמיה ציידו וגו' פי' אם אינו משבר כנפי העוף שכבר אינה יכולה לפרוח אם מתעסק לצוד אחרת זו פורחת כך השמועה אם אינו שונה אותה הרבה עד שיתיישב בלבו אלא מתחיל אחרת משכח הראשונה. והיה כעץ שתול שמשלח (ו) שרשים וענפים ולא נערץ ועומד בלבד פלגי מים כלומר שתול על נהרות הרבה מיכן אמרו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם:

ו) נראה מדברי רבינו שהיה גורס כעץ שתול ולא נעקר ועומד ומפלגי מים מפיק לדרשת התלמוד מרב אחד וכו'.

שמשבר גם לשון רשות שהרי הוא מורך עופות ומוכלן, וקרא מתמוהי מתמה לא יחרוך לא יגלה ויאכל (שם).